

The Halakhic Process: A (Brief) History
Class 5-6: Community and Psak in the Modern World
Family Custom, Communal Custom, Ethnic Custom
Mosaic or Melting Pot?
Defining "Mara D'Atra in a Globalized World
Rabbi Jonathan Ziring: jjziring@migdalthatorah.org
Drisha, Spring 2021

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נ עמוד א – עמוד ב

ההולך ממקום שעושים למקום שאין עושים, או ממקום שאין עושים למקום שעושים - נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם, וחומרי מקום שהלך לשם. ואל ישנה אדם מפני המחלוקת... גמ': בני ביישן נהוג דלא הוו אזלין מצור לצידון במעלי שבתא. אתו בנייהו קמיה דרבי יוחנן, אמרו לו: אבהתיך אפשר להו, אנן לא אפשר לך. - אמר להו: כבר קיבלו אבותיכם עליהם, שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אמך.

2. כתוב שם לראב"ד מסכת פסחים דף טז עמוד ב

אם קבלו אותו על עצמם לבד יכולים הבנים לשנותו אם לא נהגו בו אחרי מיתת אביהם, ואם נהגו בו כבר קבלוהו ושוב אין מתירין אותו ואין נשאלין עליו

3. פרי תואר יו"ד סימן לט

ולעולם בני ביישן הם בני משפחת ביישן כפשטה

4. תלמוד בבלי מסכת חולין דף קה עמוד א

אמר מר עוקבא: אנא, להא מלתא, חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא - כי הוה אכיל בשרא האידנא לא הוה אכל גבינה עד למחר עד השתא, ואילו אנא - בהא סעודתא הוא דלא אכילנא, לסעודתא אחריתא - אכילנא. אמר שמואל: אנא, להא מלתא, חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא - הוה סייר נכסיה תרי זמני ביומא, ואנא לא סיירנא אלא חדא זימנא.

5. שו"ת הריב"ש שצט (וכן הוא ברוב רובו של הראשונים)

אלא כל בני העיר בכלל תקנתו, ואף הנולדים לאחר מכן. שהרי יכולים הציבור לעשות תקנה עליהם, ועל זרעם... וכתב הרמב"ן ז"ל... שאפילו בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה, אלא שנהגו כן מעצמם, לעשות גדר וסייג לתורה, אף הבנים חייבין לנהוג באותו גדר... אלא ודאי, בני העיר יכולין לתקן עליהם, ועל הדורות הבאים.

6. שו"ת חוות יאיר סימן קכו (מובא להלכה בפתי

ונראה לעני"ד דודאי קרא דשמע בני מוסר אביך וגוי' הוא אסמכתא בעלמא... והואיל דאתינא להכי י"ל דדווקא קבלת רבים בקהילה דקביעו יחד... ומה דהחמיר ר"י על בני ביישן הוא מצד המקום....

7. פתחי תשובה יורה דעה סימן ריד ס"ק ה (הערה על החוות יאיר מתשובת זכרון יוסף ח"ד סימן י"ד)

אין הבן מחוייב להתנהג בהנהגת אביו זולת מה שהתנהג גם הבן מאז שהגדיל... משא"כ אם הבן לא התחיל להתנהג מעולם כמנהג הטוב של אביו

8. פרי חדש סימן תצו (על בסיס הספר משא מלך)

ועל כל פנים הדין פשוט שאין הבן חייב לנהוג סייגים וגדירות אביו וההוא דבני ביישן... שניא היא דביישן אינו שם איש אלא שם מקום דהיינו בית שאן

9. כן הוא בר' עובדיה יוסף (יחווה דעת א:יב, יביע אומר ג יו"ד סימן יא) רב פועלים (יו"ד סי' כ"ג), אגרות משה (יו"ד ג:סד)

10. ר' מימון אבי הרמב"ם, ב"חיבור התפילות" שלו

ואותם המנהגות אין לנו לבזותם, ומי שהנהיגם זריז ומשתדל הוא, כי הם מעיקרים נעשים, ולא יבוזו במנהג האומה. וכבר אמר הנביא ע"ה: "ואל תטוש תורת אמך" - דת אומתך אל תעזוב.

11. רב יוסף שלום אלישיב, הערות על מסכת פסחים עמוד רצג

וגם יחיד שקיבל על עצמו הנהגה טובה הרי זה מחייב את זרעו דהא כתיב אל תטוש תורת אמך אלא שכל אחד אינו צריך לברר כל הנהגת אביו ולנהוג כמותו רק מה שקיבל גם על זרעו אחריו

12. שו"ת החתם סופר בתשובה או"ח סימן קכב (כשיטת המהרש"ם, ומביא ראיה מנזירות שמשון)

מכל דין נראה לי עיקור לדינא, דנהי דהם עצמם יכולים להתיר, מכל מקום בניהם אין להם היתר...

13. פרי חדש אורח חיים סימן תצו

אבל הרב מהר"י קולון ס"ל דאף לאב אין לו התרה ואדרבה יש לדקדק ממ"ש וכ"ש בניהם יכולין לישאל עליו דגריע כח הבנים מכח האב ואם כן לדעת הסוברים שלאבות יש להם התרה כ"ש לבנים וזה הפך סברת הרשד"ם...

14. פרי חדש אורח חיים סימן תצו

כתב מהרשד"ם בתשובה חלק יו"ד סימן מ' דע"כ לא פליגי אלא בדברים המותרים לגמרי ונהגו בהם איסור דהוי כאיסור חדש וע"כ הוי כמו נדר ויש לו התרה כשאר נדרים שהם לאיסור את המותר אבל בדבר שיש בו מחלוקת בין החכמים ובמקום אחד נהגו כדברי האוסרים לא קבלו עליהם איסור חדש לשיהא נראה כמו נדר שהרי איסור זה אסור ועומד היה לדעת אותו חכם ע"כ והנה אמת נכון הדבר כשלא יש להם רב עליהם אבל אם יש להם חכם מובהק יכול להורות קולא בדבר שהרי הם לא נהגו כן אלא על פי אותו פוסק לאיסור כסבורין שהדין כך וכיון שהרב יש לו ראיות לסתור דברי אותו פוסק אינן חייבין לילך אלא אחר השופט אשר יהיה בימים ההם ועל פיו יחנו ועל פיו יסעו ונמצא שהמנהג הא' על פי אותו פוסק היה מנהג בטעות וכבר כתבתי שבמנהג בטעות יש להתיר בפשיטות אף בלא התרה

15. פרי חדש אורח חיים סימן תצו

בני עיר אחת שנתגרשו וקבעו דירתן במקום אחר שיש בהם קולות וחומרות משונות ממנהג שלהם איך יתנהגו המגורשין אם כמנהג מקומם או כמנהג בני המקום שקבעו דירתם ... כל עיר חדשה אם נודע רוב אנשיה מהיכן באו הכל כמנהג אותו מקום שבאו משם עכ"ל וטעמ' דהויא עיר חדשה אבל אם הלכו לעיר א' שיש בה מנין אף על פי שהבאים הם מרובים יש להם דין יחיד וחיובין לנהוג חומרי מקום שהלכו לשם ופקעי מינייהו החומרות שהיו נוהגין במקומם

16. פרי חדש אורח חיים סימן תסח (בשם כתב בספר כנסת הגדולה [הגה"ט] בשם רבו מהרי"ט ז"ל)

דלא פקעי מינייה חומרי מקום שיצא משם עד שיוקבע בעיר שנוהגין בה היתר אבל לא בעיר שאין בה מנהג קבוע:

17. שו"ת הרשב"א סימן רנג

במקומו של רבי אליעזר כורתין עצים לעשות פחמין לעשות אזמל. ולא מיחו בידם חכמים לפי שהן עושין כדברי רבם...ומן הדרך הזה כל שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי אחד מגדולי הפוסקים במקום שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי הלכות הרב אלפסי זכרונו לברכה ובמקומות שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי חבור הרמב"ם ז"ל והרי עשו אלו הגדולים כרבם. ומיהו אם יש שם אחד חכם וראוי להוראה ורואה ראייה לאיסור מה שהם מתירין נוהג בו איסור. שאין אלו כרבם ממש דבמקום רבם אילו יעשו שלא כדבריו יקלו בכבוד רבם במקומו.

18. אורים ותומים סימן כ"ה קיצור תקפו כהן קכ"ג-קכ"ד

וקיימו וקבלו חכמי הדור לשמור ולעשות ככל האומר במטבע הקצר השלחן ערוך והרמ"א. ולדעתי אין ספק כי הכל בכתב מיד ה' השכיל על ידם כי קושיות רבות שהקשו עליהם האחרונים ותרצו בדרך חריף ועמוק...

19. שו"ת יביע אומר חלק א - או"ח סימן מ

(ג) והנה ידוע מ"ש האחרונים ז"ל, שכל ספרדי שעושה כד' הרמ"א נגד הוראת מרן צריך כפרה...ומבואר ג"כ בש"ס שהחזיקו מאד בהוראת מרא דאתרא.. ולכן בודאי שבארצות הללו שהם אתרא דהרמב"ם ומרן ז"ל, כוותיהו נקטינן, ואין לזוז מדבריהם ימין ושמאל.

20. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן עה ד"ה ובדבר תלמיד

ובדבר תלמיד הישיבה שיש לו מנהגים אחרים מבית אביו ובישיבה יש מנהגים אחרים הנה בבית עצמו הוא בצנעא יכול להתנהג כמנהגי

21. שו"ת שיח נחום סימן ל

בכל מנהג כזה צריך אדם להתחשב במשפחתו ובחבריו, שלא יהא יושב בין העומדים ולא עומד בין היושבים, כי זה נראה כיוהרא ומביא לריב וללזות שפתים. בגלל המטען הרגשי שבעניין אני מורה לכל שואל לעשות כמו שעושה אביו כדי שלא לבזות את אביו רח"ל. ואפילו אם אביו מוחל... וגדול כבוד אביו"

22. שו"ת שבט הלוי חלק ו סימן נט

יסלח לי מע"כ שאבא רק היום ובקצור להלכה - אשר שאל בחכמה - שישנם אצלכם קהל הספרדים הי"ו כמה בחורים שלמדו בישיבות של אשכנזים, וממילא מושפעים מהדרך של הישיבה שלמדו בה ובין היתר שינו את נוסח התפלה שהיו הם ואבותיהם מתפללים בו מדורי דורות ...

הנה פשוט להלכה דאפילו אשכנזי הנמצא לגמרי בקהל ספרדי מובהק, וכן עיר של ספרדים ומיעוט אשכנזים שאין להם קהל ובי"ד בפ"ע שהמיעוט נמשך אחרי הרוב, ויש בזה משום לא תתגודדו, וכן להיפך בעיר או קהל שכולו אשכנזים ומיעוט ספרדים בתוכם, ועיין לשון זקני הגאון פנים מאירות ח"ב סי' קל"ג וז"ל בתו"ד אבל בעיר ביליגראד שספרדים יושבים שם משנים קדמוניות ואף שבאו לשם אשכנזים כיון שלא היה דעתם לחזור היו צריכין לנהוג כמנהגם אפילו לקולא וקמא קמא בטל לגבי קהל הספרדים (מלבד אם נעשו קהל בפ"ע יע"ש) ע"כ - ומבואר בכל הפוסקים דגם שתי קהלות בעיר אחת, אחת אשכנזים וא' ספרדים יש לכל קהל דין עיר בפני עצמו .

ובתשובת ח"ס ח"ו סי' א' פסק כן בפשיטות וכי דאשכנזי שהוא בטל בתוך קהל ספרדים אין לו טענה שאינו יכול להתפלל כנוסח הספרדים אלא חייב ללמוד ולהרגיל עצמו לנוסח שלהם ולהתפלל כמותם, כיון שהוא בתוכם הו"ל כאין דעתו לחזור דאפי' להקל נמשך אחריהם, ואם מחלקים עצמם מהם בתוך קהלתם איכא לא תתגודדו דהו"ל כבי"ד אחת בעיר אחת, דאפי' במנהגים איכא ל"ת כמבואר מג"א סי' תצ"ג .

וזה אפילו באשכנזי גמור, מכ"ש ספרדים בספרדים שקבלו על עצמם נוסחאות ידועות להם וכמה הכרעות בשו"ע כמור הב"י דכל זמן שאין להם טעם מספיק ע"פ הלכה לעזוב מנהג המסור להם איכא בזה גם משום אל תטוש תורת אמך, וכמבואר

פסחים נו"ן ע"ב ובשו"ע יו"ד סי' רי"ד ס"ב קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם ואפילו דברים שלא קבלו עליהם בהסכמה אלא שנהגין כן בעצמן וכו'.

והגדר בזה ע"פ תשובת הגאון זכרון יוסף יו"ד סי' י"ד ובפת"ש יו"ד שם דאין הבן מחויב לנהוג כאבותיו זולת אם הרגילוהו אבותיו והנהיג כן, משא"כ אם הבן לא התחיל כמנהג אבותיו משהגדיל, והאחרונים נטו לשיטה זו של הזכרון יוסף וגם יראה בפשוטו דאנו צריכים לזה רק במנהגים טובים וכיו"ב גדרים וסיגים שעשו רבים מנהגים לעצמם, אבל דבר שקבל על עצמו שבת שלם בכלל ישראל כמו מנהגי הספרדים והכרעותיהם מפני שהם ספרדים ונמשכו אחרי רבותיהם זה כמה מאות בשנה - וכן ההכרעות של האשכנזים כהרמ"א שזה דבר הנמשך לדורות עולם מכמה מאות שנה בזה נראה דלא צריך קבלה משהגדיל דשורש שבטו ממילא מחייב לנהוג כאבותיו.

מיהו בנוסחאות התפלה אף על פי שעלינו ליעץ לכתחלה שילך כ"א בדרכי אבותיו, - מכ"מ עלינו ללמוד מגדולים וצדיקים שיש בהם ששינו להתפלל כנוסח הספרדים או כהאר"י - וכבר יש בספרי גדולי האחרונים הרבה בזה עיין תשובת דברי חיים ובתשובת מהר"ם שיק או"ח סי' מ"ג - ובזה אם כבר קבל אחד נוסח האחר ומתפלל בה כיון שאין זה רק שינוי בנוסח לא בעצם יסודי הלכות תפלה ודאי לא מהדרינן עובדא ומה שקבל קבל, ואין לנו כח בפרט בזה"ל לכוף למי שקבל בישיבה נוסח אחר ומתפלל בה.

מיהו כאשר בארתי כבר דכ"ז אם הנדון שיתפלל כן בקהל בדומה לנוסח - או ביחידות - אבל כשהוא בקביעות בקהל הספרדים והם הרוב והעיקר שוב אנו נוגעים בלאו דלא תתגודדו במה ששייך ל"ת בזכר לעיל מתשובת פנים מאירות וח"ס. +ע"ע ח"ז סי' י"ג +

ובעצם הדבר אם בחורים שלומדים בישיבה אשר שם מנהגים אחרים ממה שרגילים משורשם אם יש לו דין אחר שיהי רשאי לשנות מנהג עירו - עיין תשובת מהר"ם שיק או"ח סי' רמ"ט שדן הגאון באורך בזה ודעתו דברור דבחורים הלומדים בישיבה נקראים דעתם לחזור - עד שיהי דעתו להשתקע במקומו החדש, - ובספק יע"ש - ומסקנתו שם דיש חילוק בזה בין חומרות של אנשים פרטים שלא נתקבל על כולם ממש דבזה בחורי ישיבות אפשר להקל להם כל זמן שהם בישיבה אם בישיבה נהגים כן, לא כן בדברים שהמקום גורם יעשי"ה - ומכ"ש ענין ספרדים ואשכנזים שהיא קבלה לדורות... .

.23

<p>לכ' ידידי הנעלה הרה"ג ר' אברהם שליט"א, שלמוך ישגא.</p> <p>ח"ח לך על הערותיך-הארוכות על מאמרי ב"בית יצחק" האחרון. עיינתי היטב בדבריך ושמחתי בהם מאוד כי הם בבחינת אותיות מחכימות כדרכה של תורה.</p> <p>יורשה לי לייחד את הדיבור על הבקורת העיקרית שבמכתבך, היינו קושייתך שאם כדברי החו"י שהבאתי שהמקום גורם לענין מנהג, ושקהילות אשכנז בהן התפתח המנהג שלא לקרא את הולד ע"ש אדם חי לדאבון נפשו</p> <hr/> <p>2 הרב נחום לאם</p> <p>לא נשאר בהן שריד ופליט מבני עמנו, ולפיכך בטל המנהג, הנה א"כ בטלים כאן בארה"ב כל מנהגי אשכנז לרבות איסור קטניות בפסח וכד', וזה לא שמענו מעולם.</p> <p>הנה יפה הערת, אבל לא עלי תלונתך כי אם על החו"י, ולא רק עליו אלא גם על הריב"ש ממנו שאב עיקר דעתו בזה, ועל הר"ן פרק מקום שנהגו שצטטת במכתבך. ולכאורה הקושיא עצומה ואיננה ניתנת לפתרון קל.</p>	<p>הרב נחום לאם ראש הישיבה ונשיאה</p> <p>תוקף המנהגים ע"פ ההלכה</p> <p>(במאמר שכתבתי לגיליון האחרון של "בית יצחק" שנת תשמ"ז, "קריאת שם הולד על שם אדם חי", דנתי בין השאר במנהג שהתפתח בקהילות אשכנז בימיה"ב והעליתי שלפי החות יאיר שתוקף מנהג איזו עיר היא מכח המקום ולא האנשים כך שכשנתפזרו דרי העיר אין עליהם חובה לקיים את המנהגים ששררו בעיר, שאולי גם המנהג שלא לקרוא את הולד על שם אביו או סבו החי ג"כ אבד תוקפו היות שקהילות אשכנז בעו"ה נחרבו כולם בימי השואה. ואם כי לא סמכתי על הצעה זו והבאתי הרבה מקורות וכו', קבלתי תגובה מחר מן חברי, ה"ה הרב הנכבד ר' אברהם ארט שליט"א מטובי אברכי הכולל העליון ע"ש גרוס של ישיבתנו. הרב ארט השיג עלי שלפי דבריי בכל מקום שחלוקים בני אשכנז מבני ספרד נאמר שכיון שבאנו למקום שישנן שם שתי מנהגות בטל תוקף מנהגנו מקדמת דנא וא"כ יהיה מותר לבני אשכנז לאכול קטניות בפסח וכדומה, וזה לא שמענו מעולם. תשובה זו אל הרב משמשת איפא כהמשך וחלק שני למאמרי ב"בית יצחק" של אשתקד.)</p>
--	--

ובנוגע לנו היום, יש לעיין היטב ברקע ההלכתי של תפיסת וקביעת מנהגים במדינה זו שהיא מיוחדת במינה בזה שהיא קלטה רבבות יהודים מכל העדות וכל הקהילות מעל פני כל התבל, ובמקום לאחד את כולם במסגרת קהילתית אחת, נשארו קבוצות שלימות של אנשים, זעיר שם וזעיר שם, שהמשיכו את המנהגים של ארצות מוצאם וערי פזוריהם ולא התמזגו לקהילה אחת ואף לא בעיר אחת. וכשם שבא נבוכדנאצר ובלבל את האומות, כך באו האומות לאמריקה והיא הפריקה ביניהם. וברור שהמציאות האמריקאית היא כך שאין לראות בערים שלנו את האמצעי הדרוש להמשיך מסורת קהילתית.

ונחזור לשאלתנו על תוקף מנהגים מקהילות אירופה פה באמריקה. לכאורה בטלו כל המנהגים שמאז ומתמיד שנהיגו בקהילות הקדושות באירופה הואיל ואלה שהגרו לכאן ודאי לא היה בדעתם לחזור, ואמנם לא חזרו ברוב רובם, ובעו"ה נחרבו כל אותן הקהילות המפוארות. ולפמ"ש הר"ן והריב"ש והח"י היה נראה שמנהגים של הערים והכפרים מהם הגרו, ואולי אף כל מנהגי אשכנז, שהרי רוב יהודי אמריקה באו משם, כגון איסור קטניות בפסח וכו', פקעו כשהגיעו אבותינו המהגרים ליבשת זו, ובפרט כשהקהילות הראשונות במדינה זו היו רובן ככולן ספרדיות, והרשות היתה בידם לקבל עליהם מנהגי ספרד, ובערי אמריקה שלא היו שם בכלל מורע היהודים אולי לא חלו עליהם שום חיובים של מנהגים.

אבל זה נכון רק אם נקבל את הדרך הראשונה שהצעתי לעיל, דהיינו שתוקפן של העדות היא בחינת מקום ולכן שייך לומר אין דעתן לחזור, אבל לפי הדרך השנייה שהצעתי, שהוא ענין של חיוב משפחתי וכעין תוקף התלמוד כולו, אז אין שייך כלל וכלל לדבר על דעתו לחזור, ועל כל יוצאי העדה לשמור על מסורתה בכללותה מבלי יוצא מן הכלל אף כאן בארצות הברית.

אשר על כן הנני להציע שמכיון שבארה"ב לא ייתכן לדבר על ערים, אולי תוקף מנהגינו היום בא ע"י בתי כנסיות ובתי מדרשות (כולל ישיבות וחצרות האדמורי"ם וכו'), ומכח בני אומנות, שהרי ההבדל בין עיר לאומנות הוא שעיר מוגדרת כמקום ואילו אומנות היא לפי טבעה מוגדרת כקבוצה התנדבותית (voluntary association). והקהילות היהודיות באמריקה שמתלכדות מסביב לבתי כנסת ובתי מדרש וכו' תחת ערים וכפרים, לפי זה הן בחינת בני אומניות שאינם יכולים להכריח את הבאים אתריהם או קטניהם לשמור את תקנותיהם, ודרך מסירת מנהגיהם היא בתור יחידים והסכמה וקנין, דהיינו כשאדם משלם את מס החברים לתמיכת המוסד או מתפלל שם בקביעות או מתחיל להתנהג במנהג ממנהגי הקבוצה, הרי זה כאילו קיבל קנין והסכים להתנהג כזה מכאן ולהבא, וכך הרי הוא נתפס בחיוב המנהג ההוא ובכל מכלול המנהגים. וא"כ לאחר שהתחיל לשלם מכספו או להתפלל וללמוד שם בקביעות או לשמור את מנהגיו הריהו מחויב בהם עפ"י דין. אבל לפי"ז, אם אמנם לא רצה לקבלם על עצמו אינו מחויב וכדין בעל אומנות שלא הסכים, ובעיקר היום שאין דין וקן ואדם חשוב ביחס לזה, וכמ"ש הריב"ש שם בפירוש. ויודע אני שהצעה זו מפתיעה, שהלא ענין בני אומניות תופס לגבי תנאי עבודה וכד' ואין לו לכאורה שום שיג ושיח עם דברים שבקדושה, מ"מ המציאות מטפחת על פנינו, והמבנה החברתי בארה"ב כך הוא שאופן ההתלכדות וההתארגנות הקהילתית דומה ביותר לבני אומנות כפי שזכרו בגמ' ובתוספתא ובריב"ש.

Melting Pot or Mosaic? Which is the Ideal?

24. תשובות ר' עוזיאל לרב יצחק ניסים זצ"ל (הובאה בשו"ת יין הטוב סימן ז')

כיוון שבבית הכנסת שלנו מתפללים הרבה אשכנזים בלילי שבת, ולא רצוי שמצווה זו (ספירת העומר) שנאמרת בציבור יתפלגו בה, זה אומר בכה וזה אומר בכה.. מצאתי לטוב שגם אנו ננהוג כמנהגם של הגאונים שניזכר בסידורו של ר' עמרם גאון... ובכלל שיטתי היא לקרב עד כמה שזה מותר בשינויי נוסחאות שבין הספרדים והאשכנזים בדבר דמינכר, ולמנוע ע"י כך תמיהות ושאלות.

25. שו"ת פסקי עוזיאל בשאלות הזמן סימן ב לא תתגודדו - לא תעשו אגודות אגודות

ב"ה. כ"ה תשרי. תרצ"ט. ת"א יע"א לכבוד ידידי הרב הגאון וכו' כמוהר"ר יעקב לויצקי נ"י. רב דשכונת גבעת רמב"ם, בקהלתנו ת"א.

רב נהוראי! שאלה שאיל קמן: היות שבימינו ב"ה נתרבה הישוב באה"ק = בארצנו הקדושה =, כן ירבו, נתקבצו לכאן אחינו מכל פזורי הגולה, עם מנהגיהם המיוחדים בתפלה, וכיוצא, כפי שכ"א קבל מאבותינו, וכפי שכבר הורגל מכל ימיו, וכ"א מחבב את מנהגי אבותיו שלא לזוז מהם.

והנה בחג הסוכות בנענועי הלולב. ראיתי כי מנהגיהם שונים וחלוקים בהרבה: הללו נוהגים לנענע פעם אחת בהודו, תחלה וסוף. והללו ב"פ = ב' פעמים = בכל פעם כשחוזרים ואומרים הודו; הללו מנענעים יחד עם הש"ץ, והללו מחכים עד שהש"ץ יגמור, ואח"כ מחכה הש"ץ עד שהצבור גומר; הללו נוהגים שהש"ץ ינענע גם ביאמר נא כל"ח = כי לעולם חסדו =; הללו נוהגים להתחיל מרוח מזרחית והללו מדרומית, ולכולם יש מקור בראשונים ובשו"ע (או"ח סי' תרנ"א סעיף ח' וסעיף ט' במחבר ורמ"א ונו"כ שם). ומתפללים כולם יחד בביהכ"נ אחד, וכל אחד נוהג כמנהגו, וטובה יוצאת מזה ששורר השלום. וכמו כן חלוקים בתפלה ופיוטים ונפילת אפים. וכו' וכו'. ועד כמה שאפשר נוהגים בכל דבר כ"א כמנהגו. והם מעשים בכל יום ואין פרץ, וגוי ושלום ושלוה. אבל יראתי אולי יש לחוש בזה משום לא תתגודדו. (יבמות י"ג).

והנה לענין לולב פשיט לה מעכ"ת שאין לחוש. מדתנן: צופה הייתי ברי"ג ור"י שכל העם היו מנענעין את לולביהן [באנא ה' הצליחה נא, וכדברי ב"ש] והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא. [כדברי ב"ה] (סוכה פרק ג' משנה ט'). והרי היו כולם ביחד, ולא חששו. ויהיב כתר"ה טעם לדבר, למה בנענועים שאני.

ושוב הביא כת"ר דברי קיצור פסקי הרא"ש (סוף פ"ק דיבמות) שכתב וז"ל: דבר התלוי במנהג המקומות, שבמקום זה נהגו כך ובמקום זה נהגו כך, אפילו נתקבצו בני שני המקומות למקום אחד ועושה כל אחד כמנהג מקומו, לית לן בה. עכ"ד. שדוק ב"ד אחד בעיר אחת, פלג מורין כב"ש ופלג מורין כב"ה, הוא דיש בזה משום לא תתגודדו, [כבגמ' שם יבמות י"ד ע"א] אבל אם באו ממקומות שונים וכ"א מנהגו בידו [כבנד"ד] אין לחוש וכ"א ינהוג כמנהגו. והקשה כ"ת: א"כ למה לא נאמר כן גם בהנחת תפילין בחוה"מ = בחול המועד = אם כ"א בא ממקומו עם מנהגו? ויש לעיין במ"ש בזה במג"א סי' תצ"ג ס"ק ו'. וצ"ע.

ולבסוף אסיק כת"ר וכתב: סו"ד, עצם הענין של לא תתגודדו לא נתבאר היטב [וכמ"ש המג"א שם], ויש בו חלוקים רבים ושונים. לכן, במטותא, ייטיב נא כ"ג לבררו וללבנו ולאסוקי שמעתתא. לתועלת רבים כמוני, בהיות הדבר מצוי עכשיו בישובנו. את"ד.

ואני בעניי הנני נעתר לבקשתו למלאות רצונו, היקר וחביב בעיני, לברר הלכה זו לפרטיה וסוגיה, בעזרת ה' אורי וישעי. ואען ואומר: א' אגודה אחת

בין כל המעלות המציינות ומבדילות את ישראל מכל העמים, תופסת מקום בראש, התאחדותה הנפלאה של אומה זאת בתורתה, שהיא יסוד לאומיותה וסוד קיומה הנצחי.

אלפי שנים עברו מיום מעמד הר סיני, הרבה גליות גלתה היהדות ותלך מגוי אל גוי ומממלכה לממלכה, הרבה שמדות נגזרו עליה ועל תורתה להשמדה או לזייפה, לסרס אותיותיה ולשבש כוונותיה, והרבה השפעות ומנהגי חיים ושפות זרות נדבקו בה; ובכל זאת, ולמרות כל זאת, יצאה היהדות צרופה ושלמה בצביונה ורוחה, ואחידה ומאוחדת ביסודה תורתה, וכל אלה שנסו לפגוע באחדות תורה זאת, השומרונים, הצדוקים, האיסיים, הקראים וכתות של תלמידי משיחי השקר, אבדו לגמרי או שמתקיימים קיום עלוב שסופו להבטל מן העולם. אחדות זאת נובעת ממקור נאמן של תורת אל חי, שהוא יחידו של עולם ואחד ומיוחד בשמים ובארץ וכל צבאותיהם, ולכן הוא מצוה על ידי נביאו נאמן ביתו לאמר: זה הדבר אשר צוה אתכם תעשו וירא אליכם כבוד ה', אמר להם משה לישראל אותו יצר הרע, העבירו מלבכם ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום כשם שהוא יחידי בעולם כך תהא עבודתכם מיוחדת לפניו, (ספרא ויקרא שמיני ו'). ולא עוד אלא שאין ישראל נענים בתפלתן וצעקתם עד שיהיו כולם באגודה אחת, שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה (מנחות כ"ז).

אגודה זאת שישראל שמה, היא מעידה על אחדות ה' מגינה ומושיעה, והיא אגודת אלקים בארץ שמלמדת את האדם גם בתורתה וגם באחדותה, את סמל האחדות השלמה שאין לך דבר שיכול להפרידה ולפוררה, וכשישראל הם באגודה אחת שמו של הקדוש ברוך הוא מתעלה על ידם (ויק"ר ל'). כשם שמצווים אנו להיות אגודה אחת כן מזהירים אנו באזהרה חמורה ומאיימת לאמר: לא תעשו עצמכם אגודות אגודות.

...מכל האמור למדנו: שלא הותר לעשות אגודות אגודות אלא רק בכגון קהלות האשכנזים וספרדים שהן נפרדות במנהגיהם ומצוינות בתור חטיבות מיוחדות, וגם זה במחלוקת הוא שנוי, ולדעת המרדכי מותר לכל אחת מן הקהלות לשנות מנהגן אם דעתם נוטה אחריהם וכיון שמותר ממילא יוצא דמצוה מן המובחר היא להתאחד, ולזה צריך לשאוף ולהתפלל שה' אחד יאחד את כולנו לעבדו בלב אחד ובאחדות המעשה והדבור, אבל ודאי שאסור משום לא לתגודדו להוסיף עוד קרעים ע"ג קרעים ולהתפלג לאגודות אגודות ואין ישראל נגאלין עד שיעשו כולם אגודה אחד (ילקוט עמוס ט'). וכן ישראל בהרצאה אינם נענין עד שיהיו כולם באגודה אחת (מנחות כ"ז) ואימתי הוא מתעלה כשהן עשויין אגודה אחת. כתבתי זאת ללמד שגם בשני בתי כנסת נפרדים לשתי קהלות אסור להתפלג במנהגיהם בכל עניני תורה ומצוה, ומזה נלמד במכל שכן שאסור לנהוג מנהגים שונים בתפלות ומעשה המצוה בביהכ"ס אחד שזה הוא לכל הדעות בית דין אחד בעיר אחת פלג מורין כן ופלג מורין כך, שאסור לכל הדעות משום לא לתגודדו, וקרוב הדבר לומר שיש בזה משום מצוה הבאה בעבירה וכמו שכן העלה להלכה בפאת השלחן שבני אדם יחידים אשכנזים כשמתפללים בביהכ"ס הספרדים וכן להיפך אסור להם לשנות מנוסח הצבור (פאה"ש הל' אר"י סי' ג' סעיף י"ד) וכן מוכח ממ"ש בתומת ישרים לתרץ קושיית התוס' בפלוגתא דאביי ורבא מהא דמגילה דבני הכפרים קורין בעיר ביום הכניסה, דאפילו לדעת אביי כיון דהיו קורין בבית הכנסת שלהם בפני עצמן חשובים כשני בתי דינים בשתי עיירות. וכ"כ המאירי בחדושי למגילה (נדיב לב ח"ב ה' חו"מ סי' ג' ד' צ"ג ד"ה וראיתי). הא למדת דמה שהם בני שתי עיירות גרידא אינו מתיר להם לנהוג כמנהגם אלא תרתי בעיני שתי עיירות ובית הכנסת המיוחד להם...

ועל כל פנים מכל האמור ומדובר מתברר הדין באר היטב: שכל חלוקי מנהגים בתפלות, מעשי המצות והוראות חלוקות בענינים צבוריים שנעשים בפומבי בבית הכנסת אחד, הם בכלל אזהרות לאו דלא לתגודדו; וקרוב הדבר לומר שזה הוא בגדר מצוה הבאה בעבירה, וברור הוא שאין זה מצוה מן המובחר ואדרבה מצוה עלינו לקיים ולהבליט בכל מצבינו ועבודתינו לצור ישענו אחדות עם ישראל ותורתו, שבה מתפאר בעמו. וכמה גדולים ועמוקים דברי רז"ל שאמרו תפלין של הקדוש ברוך הוא כתיב בהם ומי כעמד ישראל גוי אחד בארץ שהקב"ה משתבח בשבחייהו דישאל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנאמר שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר מי כעמד ישראל גוי אחד בארץ (ברכות ז). והנלע"ד כתבתי (שם עניינים כלליים, סימן א).

R. Uziel in Shut Piskei Uziel B'She'elot HaZman 2

To the honorable Rabbi Levitsky, Rabbi of Givat Rambam, Tel Aviv.

Enlightened Rabbi! The question that came to you – As, thank G-d, in our days, the settlement in our Holy Land has increased, may it continue to increase, many of our brothers have gathered here from all scattered parts of the Exile with unique customs in prayer and the like, each as he received from his parents, the he has been accustomed to his whole life, and each loves his father's customs and won't move from them.

On Sukkot, I saw regarding the shaking of the lulav, that there are many different customs which many divergences.... They all pray together in one synagogue and each follows his custom, and good comes from this as peace reigns. The same is true for differences for prayers and liturgy, tachanun. As much as possible, each keeps his own custom. This is a daily occurrence, with no breach – and there is peace and tranquility.

However, I am afraid that there may be a violation of making factions...

[After explaining the technical halachic issues:]

Among all the virtues that distinguish and separate Israel from all the nations, first and foremost is, the wonderful union of this nation in its Torah, which is the foundation of its nationality and the secret of its eternal existence.

Thousands of years have passed since the revelation at Mount Sinai, and the Jews have been exiled many times and nation to nation and from kingdom to kingdom, with many decrees imposed on it and its teachings to destroy or falsify it, to confuse its letters and disrupt its intentions. Nevertheless, despite all this, Judaism came out pure and complete in its character and spirit, united and unified in its foundation, and all those who tried to harm the unity of this Torah, the Samaritans, the Sadducees, the Essenes, the Karaites and the sects of the disciples of false messiahs were completely lost or exist in a pathetic existence which will disappear from the world. This unity emanates from a faithful source of the Torah of the living G-d, who is the only One in the world, unique in the heavens and in the earth and all their legions, and therefore He commands His faithful prophet of His house to say: ...just as He is the only one in the world, so shall your work be special before Him...

This association, which Israel is named, attests to the unity of the Lord, a protector and savior, and it is the union of G-d in the land that teaches man both in her Torah and in her unity, the symbol of complete unity that has nothing to separate and disintegrate. And as we are commanded to be one association, we are also warned of a severe and threatening warning: You shall not make yourselves into factions...

... We have learned from this: that it was not permitted to make factions except in cases such as Ashkenazi and Sephardi communities, which are separate in their customs and distinguished as special divisions....

In any case, the law turns out to be very well: that all the customs of prayer, performance of mitzvot, and halachic rulings that are publicly performed in one synagogue; they are, in general, guided by the prohibition against factions. And it is very close to saying that this is a mitzva that brings about a sin, and it is clear that this is not a mitzva of the finest kind. We are commanded to maintain and emphasize in all our situations and work

for the Rock of our Salvation to create unity with Israel and Torah. And how great and profound are the words of the Sages that in the Tefillin of the Holy One, blessed be He, it is written “and who are like your people, Israel, one nation in the land” that G-d praises “Israel, You have made me unit in the world and Israel is one nation in the land (Berachot 7).

Mishpitei Uziel, Yoreh Deah 11

First of all, I say that I was astonished at the sight [that I saw] when I read the words of the rabbis who are members of the Spiritual Committee of the Cities of Iraq wrote that “... we have agreed that all revenues and dedications of the Babylonians, that is, the Iraqis, that are for the city of Jerusalem, are for the committee for the Iraqi community.”

Before we discuss their words in terms of Halachah, we must see what motivated them to come to this agreement... They say that this is not a cry of injustice or perversion of justice towards the poor immigrants from Iraq, but rather their desire was to build a platform for themselves and receive monthly support that will be divided by their committee.

There really is no negative discrimination here. Even if we assumed that that the revenues from Iraq are larger than all other Sephardic communities in the Diaspora, would this not be stingy and theft of the poor, to leave poor people who come from other Diaspora countries whose residents are poor and cannot support their settlement in the Holy Land? Is this the way of Torah whose ways are all the ways of pleasantness and its pathways of peace?!

26. אגרת הרב קוק:

אל תיפול ברוחך חביבי, אם על פי המסורת יהיו קיבוצינו, שבאו מגלילות שונות ושחיי הדת נתפתחו אצלם בצורות שונות, צריכים להחזיק כל אחד במנהגיו ובמסורותיו, ממה שליבך יהמה איכה תשוב אלינו האחדות הלאומית. כי שתי תשובות בדבר: האחת, אין חילוקי ההוראות והמנהגים השונים פוגמים את האחווה בזמן שכל אחד מכבד את המסורת של חברו, ועוד, יש בחילופי הגוונים משום עושר רוח המתקבץ בצורה הרמונית בכללות האומה...
להמסורות הללו יש מקום בערך חלקי ומקומי רק כל זמן שלא נתארגנה האומה יפה ולא העמידה לה את כל מוסדותיה החיצוניים והפנימיים... אבל בעת הגמר של הצביון הלאומי במלואו אז מכריחה המסורת בעצמה אותנו להעמיד בי"ד גדול כללי... וכל המקדים ומהרס המסורות החלקיות בדרך זלזול אינו אלא מכניס מהומה באומה... ונקווה לימים אשר עץ אפרים ועץ יהודה יהיה לעץ אחד.

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קל עמוד א

משנה. רבי אליעזר אומר: אם לא הביא כלי מערב שבת - מביאו בשבת מגולה. ובסכנה מכסהו על פי עדים. ועוד אמר רבי אליעזר: כורתים עצים לעשות פחמין לעשות (כלי) ברזל. כלל אמר רבי עקיבא: כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת - אינה דוחה את השבת, (ומילה) שאי אפשר לעשותה מערב שבת - דוחה את השבת.

...גמ. תנו רבנן: במקומו של רבי אליעזר היו כורתין עצים לעשות פחמין לעשות ברזל בשבת. במקומו של רבי יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב. לוי איקלע לבי יוסף רישבא, קריבו ליה רישא דטוואת בחלבא, לא אכל. כי אתא לקמיה דרבי אמר ליה: אמאי לא תשמתינהו? - אמר ליה: אתריה דרבי יהודה בן בתירה הוה, ואמינא: דילמא דרש להו כרבי יוסי הגלילי. דתנן רבי יוסי הגלילי אומר: נאמר לא תאכלו כל נבלה ונאמר לא תבשל גדי בחלב אמו את שאסור משום נבלה - אסור לבשל בחלב, עוף שאסור משום נבלה יכול יהא אסור לבשל בחלב - תלמוד לומר בחלב אמו - יצא עוף שאין לו חלב אם.

2. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קל עמוד א

פירש הראב"ד ז"ל דלהכי מיייתי הכא האי עובדא להודיען השכר שנותן הקדוש ברוך הוא על קיום לאו דלא תסור, דכיון דרבי אליעזר ראו להוראה היה, כל זמן שלא נפסקה הלכה רשאי לעשות כדברי עצמן כדאיתא בפ"ק דיבמות ("ד א"), ובמקומו היו עושין כמותו לקיים לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל אפילו שיאמרו לך על ימין שהוא שמאל וקבלו השכר הזה, וכש"כ בשאר מילי דרבנן שהמקיימן נוטל שכר.

3. "Mara De-Atra: A Brief Sketch", Aaron Kirschenbaum, Tradition 27:4

First and foremost, the alienation of the masses of our people from Halakha has diminished the "locality" over which the local rabbi is "master" from the autonomous judicial community (kahal) of the Middle Ages to the particular (Orthodox) synagogue from which he draws his salary. But even for the halakhic observant Jew, the telephone and automobile have rendered "city" a meaningless term; and "locality," which is now limited to the individual synagogue, may paradoxically also refer to a huge geographic expanse.

In the British Empire and in the State of Israel, the maintenance of a Chief Rabbinate has decreased significantly the role of the traditional mara de-atra. Indeed, the Chief Rabbis themselves are often viewed as the mara de-atra of the entire country. Also, specialization has overtaken the modern rabbinate so that rabbi (rav), rabbinical judge (dayan), teacher (moreh), and communal leader (manhig tzibburi) are seldom incorporated in one man.

Finally, the emergence of roshei yeshiva as halakhic decisors whose authority transcends geographic boundaries and, even more so, the walls of the individual yeshiva, has contributed much to the near demise of the traditional mara de-atra. Not only do their disciples (talmidim) turn to them, not only do the laity turn to them — but the communal rabbi, the local mara de-atra himself, as a former talmid, also turns to them for pesak and guidance. Indeed, the telephone has done much to undo the role and stature of the old-time mara de-atra.

It would therefore appear that the mara de-atra in the traditional sense survives today chiefly in small communities or in communities far removed from the main centers of contemporary Judaism, i.e. in Israel or in urban America. It is hazardous to predict the future of the mara de-atra. Nevertheless, it would appear that there are no significant factors on the horizon in contemporary Jewish life that could stop the historical, sociological and technological processes that are bringing this concept to the vanishing point.

4. שו"ת הרשב"א חלק א סימן רנג

ומה שאמרת הלכה למעשה בדברים שהן במחלוקת בין חכמי הפוסקים שזה אוסר וזה מתיר. נאמר כדאי הוא פלוני המיקל לסמוך עליו? או נאמר כיון שהרב האלפסי והרמב"ם ז"ל שוין בכל לדעת אחת זולתי במקומות ישנו דין. מן החיוב הוא שנסמך עליהם בין בקוליהון בין בחומריהון ולא נסמך על פוסק אחר להקל?

תשובה תחלת כל דבר אומר שאין אומרין כדאי הוא פלוני לסמוך עליו בזמן שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין. דהלכה פסוקה היא דהולכין אחר הגדול בחכמה ובמנין. ואפילו בשעת הדחק אין סומכין על הקטן בחכמה ובמנין. וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים אלא אם כן שעת הדחק שיש בו הפסד מרובה או כיוצא בזה. ...ומכל מקום עיקרי דברים אלו שאמרת יש בהן חלוקין. שאין כל הפוסקים והחכמים שוים ולא כל המקומות שוים מן הדין. כיצד שורת הדין אם שנים הפוסקים באחד זה אוסר וזה מתיר. אם נודע האחד גדול בחכמה ובמנין ויצא שמו כן הולכין אחריו בין להחמיר בין להקל. היו שניהם שוין ולא נודע מי גדול משניהם. בשל תורה הולכין אחר המחמיר דהוה ליה כספיקא דאורייתא ובשל סופרים הולכין אחר המקל וכדאיתא בריש פרק קמא דעבודה זרה (דף ז). ומי שסומך על המקל בשל תורה עובר. וזה מאותן שנאמר עליהן (הושע ד) ומקלו יגיד לו כמו שאמר. אבל אם היה רב אחד במקום ולמדס הן הולכים אחר דבריו. זהו חלוקת ארץ ישראל ובבל בתרבה דאיתרא דאלו אוסרין ואלו מתירין ואוכלין. ואוכל בחשאי אפי' בבבל אם דעתו לחזור ולהמנות עם אנשי מקומו ואף על פי שהוא חלב דאורייתא לדברי בני בבל. והנה במקומו של רבי אליעזר כורתין עצים לעשות פחמין לעשות אזמל. ולא מיחו בידם חכמים לפי שהן עושין כדברי רבם. ובפרק כל הבשר (דף ק"ז) אמרין לוי איקלע לבי יוסף רישבא. איתיא ליה רישא דטוואת בחלבא ולא אכל ולא אמר להו ולא מידי. כי אתא קמיה דרב אמר ליה אמאי לא תשמתינהו. אמר ליה אתריה דר' יהודה בן בתירה הוה ואמינא דילמא דרש להו כרבי יוסי הגלילי דאמר יצא בשר עוף שאין לו חלב. וכן רבים. ומן הדרך הזה כל שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי אחד מגדולי הפוסקים במקום שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי הלכות הרב אלפסי זכרוננו לברכה ובמקומות שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי חברו

הרמב"ם ז"ל והרי עשו אלו הגדולים כרבים. ומיהו אם יש שם אחד חכם וראוי להוראה ורואה ראייה לאסור מה שהם מתירין נוהג בו איסור. שאין אלו כרבים ממש דבמקום רבים אילו יעשו שלא כדבריו יקלו בכבוד רבים במקומו. כתרבא דאיתרא דבא"י = דבארץ ישראל = שכלם נוהגין בו התר כרבים שלמדם כל חלב לרבות חלב שעל הקרב. ובמקום שיש שנים שוים שהולכין אחר המחמיר בשל תורה דוקא בשהם אחד כנגד אחד. אבל אם שנים הם כנגד האחד הולכין אחר הרוב. ואם יש תלמיד חכם ראוי להוראה ורואה דברי המקל בזה אפשר שיעשה בקולו מפני שהוא מסכים כהוראתו עם המקל והם רבים כנגד היחיד. זה שנראה לי בענינים אלו.

5. שו"ת חיים בד סימן קח

איך יתכן שכל מורה הוראה יבחר לו המחבר הטוב בעיניו ויפסוק הלכה למעשה כאשר יעלה בלבו. חלילה לנו... ובכמה הלכות יש מחלוקת בין החכמים ובין הפוסקים וכמו שדרשו חז"ל: תניא רשב"י אומר... והנה עינינו רואות כי בנושא אחד זה מתיר וזה אוסר זה מקיל וזה מחמיר... ולא ניתן רשות למורה לפסוק הלכה כאשר ייטב בעיניו כי אנחנו מחוייבין ללכת בדרכי הכללים המקובלים בכל קהילה וקהילה. והנה גלוי וידוע ומפורסם בכל העולם כי חכמי ספרד ורבני צרפת קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם לפסוק הדין בכל מקום כדברי רבינו יוסף קארו ז"ל ואף על פי שיחלוקו עליו כל האחרונים...

6. שם הגדולים מערכת ספרים אות ב, "בית יוסף"

ודע שקבלתי מזקני תורה ששמעו מפה קדוש הרב הגדול עיר וקדיש מהר"ח אבולעפיה ז"ל שקבלה בידו שעל כלל מרן בפסק הלכה ללכת אחרי שלושה עמודי בית ישראל הר"ף והרמב"ם והרא"ש, הסכימו על זה קרוב למאתים רבנים בדורו. וכך מרגלא בפומיה דהרב הנזכר כי כל שיעשה כפסק מרן הנה הוא עושה כמאתים רבנים.

7. אורים ותומים סימן כ"ה קיצור תקפו כהן קל"ג-קכ"ד

ובפרט דין שנזכר בשולחן ערוך, והמחבר והרמ"א השמיטו דעת החולק קבלה בידי וגם ראיתי מדיינין מומחים וכן דן אני ובא מבלי לטעון קים ליה כדעת החולק כיון שהרב הבית יוסף ורמ"א שמו זכרוננו אחרי הדלת אין לחוש לו וקיימו וקבלו חכמי הדור לשמור ולעשות ככל האומר במטבע הקצר השלחן ערוך והרמ"א. ולדעתי אין ספק כי הכל בכתב מיד ה' השכיל על ידם כי קושיות רבות שהקשו עליהם האחרונים ותוצו בדרך חריף ועמוק...

8. שו"ת יחוה דעת חלק ה סימן לג

שאלה: גר צדק שנתגייר בארץ ישראל כדת, ומוצאו מארצות אשכנז, האם יוכל להתנהג בהלכות פסח וביתר ההלכות כמנהג הספרדים ועדות המזרח שקבלו עליהם הוראות מרן השלחן ערוך, או עליו לנהוג כמנהג יוצאי אשכנז שיוצאים ביד רמ"א? ומעתה הואיל ומרן השלחן ערוך הוא מרא דארעא ישראל, ואתריה דמר הוא, וכל תושבי ארץ ישראל וסביבותיה קבלו הוראותיו לכל אשר יאמר כי הוא זה, בין להקל ובין להחמיר, על פיו יצאו ועל פיו יבואו, לפיכך נראה שגר צדק שנתגייר בארץ ישראל, הרי הוא כקטן שנולד בה, ועליו לנהוג בכל הליכותיו כדעת מרן השלחן ערוך, בין להקל ובין להחמיר. ואף על פי שאבותיו של הגר מארצות אשכנז הם, ברור מאד שאין לו לחשוש אפילו להחמיר כדברי הרמ"א וגאוני אשכנז, כשהם חולקים על מרן השלחן ערוך, שהרי אין הגר מתייחס אחר אבותיו כלל

9. מועדים וזמנים חלק ד' סימן רעד

וביותר הלוא בש"ע ח"מ ק"ק ס"ק י מפורש דמהני ככסף בשילם מקצת והנשאר זקף עליו במלוה רק הגה"ק בעל התניא זצ"ל טוען שבידינו היום מכתבי יד בש"מ שמחמירים בזה אבל לנמנעים יש להמליץ שמגדולי הדור זצ"ל קבלנו שבמציאות כתבי יד אפילו מגדולי הראשונים לא ישתנו דיני הש"ע ויש להסביר טעמם שרוח הקודש הופיע בבית מדרשו של המחבר וש"ע ופוסקים המקובלים שנהגו כל בית ישראל כמותם הרבה דורות ולכן עלינו להמשיך בדרכם אף אם נמצא היום כתבי יד מאיזה ראשונים שאין דרכם כן עכ"ד וכאן בלאו הכי אפילו בלי קנין כסף יש ממטותא חליפזי שטר וכו' וא"ב אין לחוש מדינא בזה להחמיר ובפרט שבזה גם קולא גדולה מכמה צדדין כמ"ש וא"ב לנמנעים למכור בערב קבלן יש להן נמי עמוד יסוד

10. Minority Opinions and their Role in Hora'ah, *Milin Havivin* Volume 4: Rabbi Nathaniel Helfgot

This ruling of Rashba moves the concept beyond the limitations of specific time and place and makes the ideological and halakhic affiliation with a particular authority's rulings at the center of the mandate. One can plausibly extend this concept beyond the boundaries of any reference to geographic area as well. Once one claims that the concept of following the view of an individual scholar extends beyond his death or his actual place of domicile, the road is clear to an expansive reading of this notion. Thus, a Belzer Chasid who lives in Capetown, South Africa or a transplanted Washington Heights yekke who was a member of Kehillath Adath Jeshurun and was now living in San Jose could continue to follow the practices and psakim that they felt loyalty to in their day to day life.

11. "Legitimization of Modernity: Classical and Contemporary," Rabbi Aharon Lichtenstein

The definition of the relevant community, however, is murky. The gemara speaks of locale, but it seems strange that geography should be the sole determinant. Would an enclave of Judean emigres in Galilee be permitted to eat chicken fried in butter? Would only residents of twelfth-century Egypt be entitled to rely upon the Rambam's minority *kulo*? It seems far more likely that other factors – ethnic identity or, above all, spiritual and ideological fealty – should carry no less weight. I believe this is clearly suggested by the Rashba: In this vein, if they have been accustomed to act consistently in accordance with the Halakhot of the Rav Alfassi ז"ל, or, in places which have become accustomed to act consistently on the basis of the codex of the Rambam ז"ל, they have, in effect, established these *gedolim* as their *rebbe*. Physical proximity is obviously not intended here. What is envisioned is, evidently, rather, a principled and consistent attachment. Its basis is left open; the places cited could have come to be "accustomed to doing all their actions" in accordance with the dicta of the Rif or the Rambam as a result of either accident or choice. The point is, however, that spiritual commitment rather than geographic contiguity is the determinant

factor. A Sephardi congregation in Warsaw could still be bound by the rulings of the *Rishon Le-tzion*. Would a Gerer chasid cease to be part of the Beth Israel's community just because he had moved to Paris?

The implications for a contemporary Orthodox Jew's legitimization of his response to modernity are self-evident. Were there no genuine *gadolei* who had subscribed to the core halakhic positions of what is roughly denominated modern Orthodoxy, ordinary rabbis and laymen would be hard-put to cling to them. In the absence of an imprimatur from any Shofet ShebeYamecha whatsoever, it would be difficult, if not impossible, to justify adoption of norms and values in defiance of a wall-to-wall phalanx of *gedolei* Israel. Such action would simply be regarded as error, whether *bi'devar mishna* or *be'shikul ha-daat*. One's contemporary authority no doubt bases himself largely, and perhaps selectively, upon classical predecessors. But the ordinary person must base himself upon a Shofet ShebeYamecha. Even if we should assume that, at the personal level, a moderate *lamdan* may, and perhaps must, act in accordance with his own informed and conscientious reading of the sources—a dubious proposition in its own right—surely no such course could be championed in the public sphere. Who, however, imagines this to be the case? Only the ignorant and the arrogant. Even if we limit our purview to the confines of our own bailiwick, it is self-evident that, over the span of half a century, the imposing presence of our collective *ray muvhak*, ז"ל, was sufficient to refute this perception. No objective observer of the American Torah scene—or of the international scene, for that matter—can fail to acknowledge the Ray's position as one of the *gedolim* of this century, on the one hand, and his advocacy of the critical values of modern Orthodoxy, on the other.

12. ש"ת מהר"י בן לב חלק א סימן עה

ואחר העיון והחקירה השיבותי לקצת אנשים אשר שאלו את פי דוקא בדיני ממונות יש יכולת בידם לתקן התקנה הזאת אבל בדיני האיסור והמותר וגיטין וקידושין לאו כל כמיניהו דבני העיר לתקן תקנה בזאת דבשל תורה הלך אחר המחמיר או בטר רובא לקולא אם הם גדולים בחכמה ובמנין דדוקא בימיהם שבכל עיר ועיר היה להם רב אחד שהיה מלמדם כדאמר'י בבל וכל פרוואה נהוג כרב נהרדעא וכל פרוואה נהוג כשמואל וכל עיר ועיר היו מחוייבים בכבוד מלמדם אבל אנו בזמנים האלו כל הפוסקים והרבנים אשר מימיהם אנו שותים הם רבותינו ואנו מחוייבים בשל תורה ללכת אחר המחמיר ויש בידי כמה ראיות על זה:

13. שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד רבו ותלמיד חכם סימן רמב

סעיף ד: אסור לאדם להורות לפני רבו לעולם, וכל המורה לפניו חייב מיתה... אף על פי שנטל רשות מרב אחד, לא סגי, עד שיטול רשות מכל רבותיו המובהקים. הגה: והאי מובהקים לא מיירי כשאר רבו מובהק שרוב חכמתו ממנו, דא"כ לא אפשר להיות לו הרבה רבותיו מובהקים, אלא ר"ל תלמיד גמור, לאפוקי תלמיד חבר דהיינו שנתגדל בתורה ונעשה חבר לרבו, דהיינו שהוא קרוב להיות גדול כרבו.

14. ש"ך על שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד רבו ותלמיד חכם סימן רמב סעיף ד

ולענין מ"ש הרב דא"כ לא אפשר לו להיות הרבה רבותיו מובהקים אינו כלום דהרי פירש"י בס"פ אלו מציאות רוב חכמתו אם מקרא מקרא אם משנה משנה ואם ש"ס ש"ס וכ"כ הט"ו לקמן ס"ל וא"כ יש לומר שלמד אצל זה רוב חכמתו במקרא ואצל זה רוב חכמתו במשנה ואצל זה רוב חכמתו בש"ס ואצל זה רוב חכמתו במדרש ואגדות ואצל זה רוב חכמתו בקבלה וכיוצא בזה בשאר חכמות התורה תדע שהרי הריב"ש ג"כ ס"ל דכל שאין רוב חכמתו ממנו [לא] מקרי רבו וכמ"ש והרי הריב"ש כתב שם דא"צ נטילת רשות רק מרבו הא' וכמ"ש וגם הרב בד"מ בשמו אלמא דיש לו הרבה רבותיו מובהקים אלא ודאי כדפירש' וכן נראה דעת המחבר דלקמן סעיף ל' כתב דכל שאין רבו מובהק דהיינו שאין רוב חכמתו ממנו אין חייבים באלו הדברים וכאן כתב אף על פי שנטל רשות מרב א' לא סגי עד שיטול רשות מכל רבותיו המובהקים אלא ודאי כדפי' ודו"ק:

15. Rabbi Shlomo Brody (<http://www.torahmusings.com/2014/02/women-tefillin-and-the-halakhic-process/>)

These arguments also raise the question of whether legal rulings (particularly those of great social sensitivity) can and should take into account individual situations, which may (or may not) impact a given ruling. Rabbi Melamed and Rabbi Henkin discuss one potential situation: where a generally pious woman insists that this would be beneficial for her religious growth and is willing to don tefillin in private. Other complex situations might include school or other educational environments, pluralistic institutions like Hillel Houses, potential kiruv opportunities or challenges,⁵⁰ keeping someone from leaving Orthodoxy, and a host of other questions. One could argue that all psak (legal rulings to specific questions) must remain local and individualized, thereby preventing a given individual's needs from being overlooked in the face of a larger legal and social battle (in which the individual may have no stake or interest). One might counter, however, that in our hyper-connected world, the notion of a fully individualized psak is not feasible, especially in sensitive areas of halakha. One must assume that any psak given to an individual will be (mis?)interpreted as a global statement or taken as a precedent for others. The brouhaha created in the current case points to the great difficulty of issuing individual /rulings, particularly when tefillin are worn in a public context.

16. Rabbi Helfgot – Footnote 39

It would seem, however, that public manifestations of a practice that fly in the face of the accepted custom of a specific town or in our contemporary contexts, synagogue, would not be sanctioned. Such actions would contradict the principles outlined in the fourth chapter of Pesahim that require one who moves to a new locale to accept the public practices of the community that one is now residing in, especially when public actions to the contrary would cause discord and strife.

שלחו מתם תלמידי חכמים שלא הגיעו למ' שנה ויש בעיר גדולה / גדולים / מהם בחכמה אי נמי שוים להם בחכמה אלא שהם בן מ' שנה או יותר יכולים אותם שלא הגיעו למ' ש' לקבוע עצמם להוראה או לא אם יש לחלק בין זמננו זה לזמן התלמוד אם לאו ואת"ל שאינם יכולים להורות מי אמרינן היינו הם מעצמם אבל אם קבלום עליהם הקהלות יכולים או דלמא לא שנה ע"כ:

אבל בנ"ד שהעכוב אינו אלא מחמת הדין בעצמו שאין לו ליקח שררה ולקבוע עצמו להוראה בפני מי שהוא גדול ממנו כל א' לפי ערכו מה לנו לקבלת אנשי הקהל הגע עצמך תלמיד העומד במקום רבו וקצת מאנשי המקום או כלם קבלו לאותו תלמיד עליהם למורה יכול לקבוע עצמו להוראה הא ודאי פשיטא דלא שהאיסור הוא אליו בעצמו והוא הדין והוא הטעם בנדון שלנו ותו התיינח לגבי ממונא דכל אדם יכול לעשות בשלו מה שרוצה והוא דבר הניתן למחילה גם אפשר בחזרה אבל גיטין וקדושין ושאר איסורין מאי איכא למימ' ואחשוב שאפשר שכונת השואל לומר שבמקום שיש קהלות רבות כל א' מהם היא כעיר בפני עצמה וכמו שיכולים כל אחד ואחד לנהוג מנהג מחולף מחברו כך בענין זה נאמר הרי שתלמיד זה כאלו הוא בעיר אחרת ואין שם גדול ממנו וא"כ לכ"ע יכול להורות כיון שאין שם בעיר ההיא גדול ממנו אלא אדרבא הוא גדול מכלם כרבה לדעת התוס' ומה שאני אומר שקהל אחד נחשב כעיר אחת כך פסק הרב הגדול מהר"ר דכ"ץ בית י"ג והביא ראייה משאלוניקי שהיא עיר ואם בישראל והאשכנזים בית דין בפני עצמם והספרדים ב"ד בפני עצמם ואמר שכל קהל וקהל בענין זה כעיר בפני עצמו שאין בני עיר אחת כפופים לבני עיר אחרת וירצה השואל גם כן לדמות נ"ד לאותו ענין ולומר שכל קהל וקהל נחשב כעיר ובכל קהל יאמר התלמיד חכם הנמצא שם אני גדול מכל שיש כאן ויכולני לקבוע עצמי להורות דבאתר דלית גברא תמן תהוי גבר ונראה בעיני דאין לומר כן והטעם דאמרינן בסנהדרין פרק זה בורר רב פפא אמר אפי' תימא מומחין כגון בית דינא דרב הונא ודרב חסדא דקאמר ליה מי קא מטרחנא לך ופרש"י ז"ל בי דינא דרב הונא ובי דינא דרב חסדא דתרווייהו בחד מקום וכתבו התוס' דלא נהירא דהא אמרינן דרב חסדא לא היה מורה לפני רב הונא אפי' ביעתא בכותחא וכ"ש דדין לא היה עושה ונראה לי שהיו סמוכים זה לזה חוץ לשלשה פרסאות ע"כ. ואי לענין זה הוה מהני מה שקבלוהו עליהם קהל אחד מאי / מאי / קשה להו לתוס' על פירוש רש"י לימא דהאי דלא הוה מורה רב חסדא לפני רב הונא היינו קודם שקבלוהו עליהם אבל אח' שקצת מאנשי העיר קבלוהו עליהם לרב חסדא אז היה מור' אלא ודאי נראה שבענין כזה אין לחלק אלא כיון שעומדים בעיר אחת אין לקטן שלא הגיע לארבעים שנה שאין דעתו מיושבת כל כך לקבוע הוראה בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה או לפני מי ששוה לו בחכמה כיון שגדול ממנו בשני' למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה:

17. עזרת ישראל – הרב יוסף אליהו הענקין

הערות לרבנים ומורי צדק ולקהלות

(ע) מ"ע של מגוי שופטים נוגתת גם בתו"ל (לפחות בכל פו"ם), ואף בזה"ז ואפילו במקום שיש ת"ת, אין הקהל נפטר מלמנות מיוחדים לכך.

ובואו ונצווה על הרבה ערים וזרכים גדולים שבאמריקה, שיש בהם הרבה שומרי תורה, ובכ"ז אינם ממנים להם דיינים ומו"צ בקיאים בהוראה ובד"ת. ומה שאמתלא בפיהם שבכדי להרגיל הדור הצעיר ליהדות מוכרחים הם למנות צעירים מטיפים באנגלית, הגה יטיפו להם כנפשם, ורבי יתקרי אבל אין נפטרים בזה מהדין והחייב של מגוי מו"ץ ודיין מוסחה לכך, ואם אי אפשר זה לקהל אחד, ישתתפו בזה כמה בתי הכנסת וחברות שבכרך אחד או כמה עיירות קטנות שבגליל אחד, וכיד דין ממונה לדין לתומין ולדון בסרבנות, ואין בע"ד יכול להשתמש, אבל כשאין ממונה יש בזה חלוקי דינים (עיין חו"מ סימן ג' וט'). ואף שאין לנו רשות לדון בכפיה, אבל ברצון שניהם אין השלטון מעכב, וכ"ש שהדבר נוגע בעניני אישות ע"פ ד"ת, שמוכרח להיות ע"פ בי"ד ישראל, וכ"פ שהבעל תובע את האשה הדין, ואם היא מטרבת נידונית כמורדת, אבל מהיכן תדע האשה מהות המזמין, ושמתוייבת לבוא, אם אינו ממונה, הרי יודע שיש במדינה זו כמה ריקים ועבריינים וקורים לעצמם רבנים, ומס"ק וגיטין והכשרים והתרים, ואין בכחנו למחות בהם, וכ"ז באשמת הקהלות שטובטלין מ"ע של מגוי דיינים ומו"צ.

ועכ"פ כשמגיע ליד רב פטור או היתר צריך לחקור אחר הדין מי ומה הוא, ובכה"ג בי דינא דייקי.

ולא יפה עושים אלה הפונים בשאלות ע"י טיליפון, ומעלימים את שם ומקומם, בכדי לפטור עצמם מלישא בעול רבנות, שיצטרכו לישא כשיפנו פנים בפנים — כי כששואלים את הרב פנים בפנים אז יש לו זמן לעיין בספר ולהמליך, ואם מזדמן שהרב חוזר בו מהוראתו יכול לחקן כשיודע את האיש ואת מקומו, מה שאין כן כשעונה ע"י טיליפון בחפזו, הרי עלול לטעות, ואם ירצה לחזור אינו יודע מי הוא השואל ואין לו תקנה, ועל כן יש רבנים שאין משיבים על שאלות שע"י טיליפון, ועב"פ השואל בודאי לא טוב עושה, שאינו הולך לשאול פנים בפנים, ואם מוכרח הוא לזה לפעמים, עכ"פ יודיע את שמו והכתובת שלו.